

В. А. Голян, О. М. Шубалий

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН У ЛІСОВОМУ СЕКТОРІ НА ЗАСАДАХ БЮДЖЕТНОЇ ЕКОНОМІЇ ТА САМООКУПНОСТІ

У статті розкрито основні проблеми в системі фінансових відносин у лісовому секторі, зокрема щодо фіскального регулювання спеціального лісокористування. З огляду на динаміку надходжень зборів за спеціальне лісокористування до зведеного бюджету України, встановлено, що адміністрування цього фіскального платежу надміру ускладнене, та виявлено резерви нарощення його надходжень до бюджетів різного рівня. На підставі порівняльного аналізу зміни номінальної й реальної фіскальної віддачі лісокористування зроблено висновок про відсутність істотного збільшення реальних надходжень зборів за спеціальне лісокористування до зведеного бюджету. Визначено ступінь фактичного покриття видатків цього бюджету на лісове господарство зборами за спеціальне лісокористування. Розроблено комплекс заходів із забезпечення самоокупності лісового господарства, які передбачають відмову від бюджетного фінансування лісогосподарських потреб через зміну перерозподілу таких зборів між бюджетами різного таксономічного рівня. Обґрунтовано підхід до нарахування збору за спеціальне лісокористування, котрий базується на імплементації успішного досвіду Польщі, де застосовується ресурсний метод встановлення нормативів цього збору. Надано пропозиції щодо створення госпрозрахункової ДАК "Ліси України" та Державного фонду розвитку лісового господарства з метою забезпечення диверсифікації джерел позабюджетного фінансування сфери лісового господарства.

Ключові слова: лісовий сектор, лісове господарство, трансформація, збір за спеціальне лісокористування, фіскальна віддача, бюджет, самоокупність.

Рис. 6. Літ. 10.

В. А. Голян, А. М. Шубалий

ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ ФИНАНСОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В ЛЕСНОМ СЕКТОРЕ НА ОСНОВЕ БЮДЖЕТНОЙ ЭКОНОМИИ И САМООКУПАЕМОСТИ

В статье раскрыты основные проблемы в системе финансовых отношений в лесном секторе, в частности касательно фискального регулирования специального лесопользования. Ввиду динамики поступлений сборов за специальное лесопользование в сводный бюджет Украины, установлено, что администрирование данного фискального платежа чрезмерно усложнено, и выявлены резервы наращивания его поступлений в бюджеты разного уровня. На основании сравнительного анализа изменения номинальной и реальной фискальной отдачи лесопользования сделан вывод об отсутствии существенного увеличения реальных поступлений сборов за специальное лесопользование в сводный бюджет. Определена степень фактического покрытия расходов этого бюджета на лесное хозяйство сборами за специальное лесопользование. Разработан комплекс мер по обеспечению самокупаемости лесного хозяйства, предусматривающих отказ от бюджетного финансирования лесохозяйственных нужд из-за изменения перераспределения таких сборов между бюджетами разного таксономического уровня. Обоснован подход к начислению сбора за специальное лесопользование, который базируется на имплементации успешного опыта Польши, где применяется ресурсный метод установления нормативов данного сбора. Представлены предложения по созданию хозрасчетной ГАК "Леса Украины" и Государственного целевого фонда развития лесного хозяйства с целью диверсификации источников внебюджетного финансирования сферы лесного хозяйства.

Ключевые слова: лесной сектор, лесное хозяйство, трансформация, сбор за специальное лесопользование, фискальная отдача, бюджет, самокупаемость.

© Голян В. А., Шубалий О. М., 2015

Vasyl Holian, Oleksandr Shubalyi

**TRANSFORMATION OF THE FINANCIAL RELATIONS SYSTEM
IN THE FOREST SECTOR ON THE BASIS OF BUDGETARY SAVINGS
AND SELF-REPAYMENT**

In the article the basic problems of the financial relations system in the forest sector are revealed, including the fiscal adjustment of the special forest exploitation. Given the dynamics of revenues of the special forest exploitation fees to the consolidated budget of Ukraine it is found that administration of this fiscal payment is too complicated and reserves of increasing its revenues to budgets of different levels are revealed. Based on a comparative analysis of changes in nominal and real fiscal return of forest exploitation it is concluded on absence of a significant increase in actual revenues collections of the special forest exploitation fee to the consolidated budget. The degree of coverage of the actual forestry budget expenditures by the special forest exploitation fee is defined. A set of measures to ensure the sustainability of forestry is developed, which provide the refusal of budgetary financing of the forestry needs through changing edistribution of the special forest exploitation fee between the budgets of different taxonomic levels. An approach to calculation of the special forest exploitation fee is grounded, which is based on implementation of the successful experience of Poland, where the resource method of standards setting for this fee is applicable. The proposals for the establishment of the self-supporting State Joint Stock Company "Forests of Ukraine" and the State targeted forestry development fund are suggested in order to diversify the sources of extra-budgetary funding of forestry.

Keywords: forest sector, forestry, transformation, special forest exploitation fee, fiscal return, budget, self-repayment.

JEL classification: G32, H23, Q20, Q23.

Лісовий сектор належить до тих ланок національної економіки, які, за умови ефективної організації внутрішньогалузевої взаємодії, можуть мінімізувати потребу в державній підтримці та працювати на засадах самоокупності, збільшивши надходження до бюджетів усіх рівнів. На жаль, у лісогосподарському сегменті цього сектору зберігається успадкована з радянських часів жорстка адміністративна вертикаль управління ресурсами, що не дає змоги повною мірою використати наявні резерви поліпшення фінансової самодостатності відповідної сфери. Архаїчна модель фінансування процесів відтворення й охорони лісоресурсного потенціалу та надміру уніфікована й ускладнена система фіскального регулювання лісокористування перешкоджають використанню потенційних можливостей для підвищення капіталізації лісових і лісогосподарських активів. Постає потреба в кардинальному переформатуванні бюджетно-податкового й фінансово-кредитного регулювання розширеного відтворення такого потенціалу й лісозабезпечених, і малолісних регіонів шляхом трансформації всього спектра фінансових відносин у лісовому секторі національного господарства.

Протягом останніх років проблемам, пов'язаним із удосконаленням системи фінансового забезпечення економічних відносин у лісовому секторі, приділяли увагу багато вітчизняних учених [1—10]. Тож спектр пропозицій є доволі широким — від обґрунтування необхідності повного переходу сфери лісового господарства на ринкові відносини до посилення бюджетної централізації фінансових потоків. Утім, на нашу думку, за нинішньої складної економічної ситуації насамперед слід розглянути пропозиції, реалізація котрих сприятиме економії коштів

державного бюджету, збільшенню доходів місцевих бюджетів, забезпеченню самоокупності сфери лісового господарства, усуненню корупційних ризиків на стадії нарахування та сплати податків, розподілу бюджетних коштів.

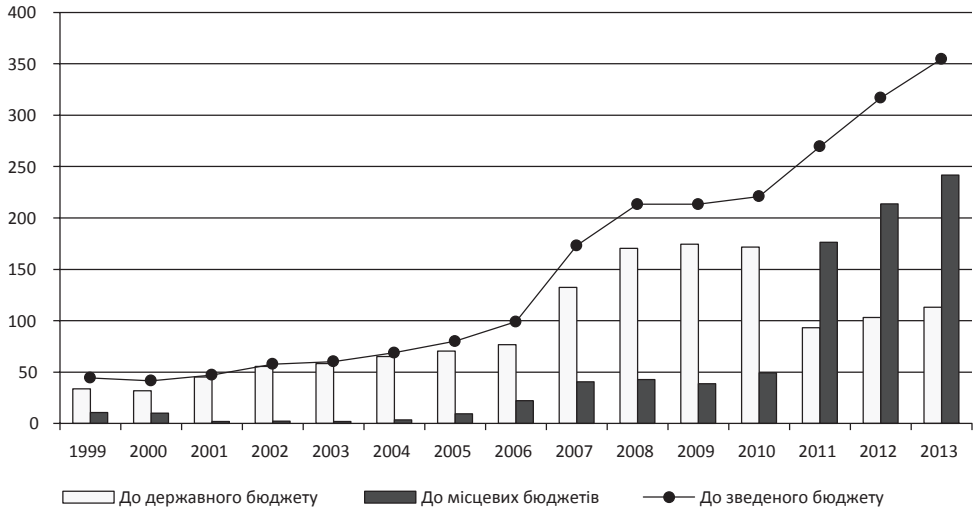
Мета статті полягає у виявленні основних проблем у системі фінансових відносин між суб'єктами лісового сектору, проведенні детального аналізу сучасної системи нарахування та сплати збору за спеціальне використання лісових ресурсів, оцінки переваг і недоліків урядових ініціатив щодо фінансування сфери лісового господарства, а також у розробленні пропозицій щодо трансформації системи фінансових відносин у лісовому секторі на засадах бюджетної економії й самоокупності.

Згідно з чинним законодавством, лісокористувачі, які здійснюють заготовлю деревини в порядку рубок лісу головного користування та рубок, спрямованих на поліпшення якісного складу лісів, їх оздоровлення, посилення захисних властивостей у деревостанах віком понад 40 років, сплачують збір за спеціальне використання лісових ресурсів. Окрім того, цей збір сплачується заготівельниками другорядних лісових матеріалів та за побічні лісові користування, а також суб'єктами, що використовують корисні властивості лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних, освітньо-виховних цілей та проведення науково-дослідних робіт.

Закладена в Податковому кодексі України методика нарахування збору за заготовлю деревини є доволі складною не лише для проведення розрахунків, а й для контролю їх правильності, адже ставки збору диференціюються залежно від лісової породи, поясу лісів і розряду, котрий залежить від відстані між центром кварталу та найближчим нижнім складом лісозаготівельника, до якого деревина вивозиться безпосередньо з лісосіки, або пунктом відвантаження деревини залізницею. До того ж встановлено понижувальні коефіцієнти залежно від рельєфу місцевості, а в окремих випадках проводиться перерахунок збору та надається відстрочка платежу. Ускладнення методики нарахування збору і значна кількість преференцій постійним лісокористувачам, котрі наразі поряд із господарськими виконують контрольні функції, спричиняє конфлікт інтересів та створює додаткові можливості для маніпулювань низкою параметрів із метою зниження суми нарахування і сплати цього збору.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, починаючи з 2011 р. збір за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування, розподіляється рівними частинами (по 50 %) між державним та місцевими бюджетами.

Аналіз змін суми сплаченого збору за спеціальне використання лісових ресурсів (збору за спеціальне лісокористування) до державного, місцевих і зведеного бюджетів України протягом 1999—2013 рр. (рис. 1) показав, що за рахунок цього бюджетного перерозподілу вдалося значно збільшити доходи місцевих бюджетів. Зокрема, у 2011 р. порівняно з 2010 р. місцеві бюджети

Джерело: побудовано авторами.

Рис. 1. Динаміка надходжень збору за спеціальне лісокористування до державного, місцевих і зведеного бюджетів України за 1999—2013 рр., млн грн

отримали від цього збору в 3,6 раза, або на 127,1 млн грн, більше надходжень, а в 2013 р. його загальні надходження становили 241,6 млн грн та більш ніж удвічі перевищили їх суму до державного бюджету України. Тобто протягом трьох років чітко простежується тенденція переорієнтації надходжень зазначеного збору до місцевих бюджетів, що дає змогу істотно примножити доходи відповідних бюджетів у лісозабезпечених регіонах країни, а також посилити зацікавленість територіальних громад у підвищенні ефективності функціонування сфери лісового господарства.

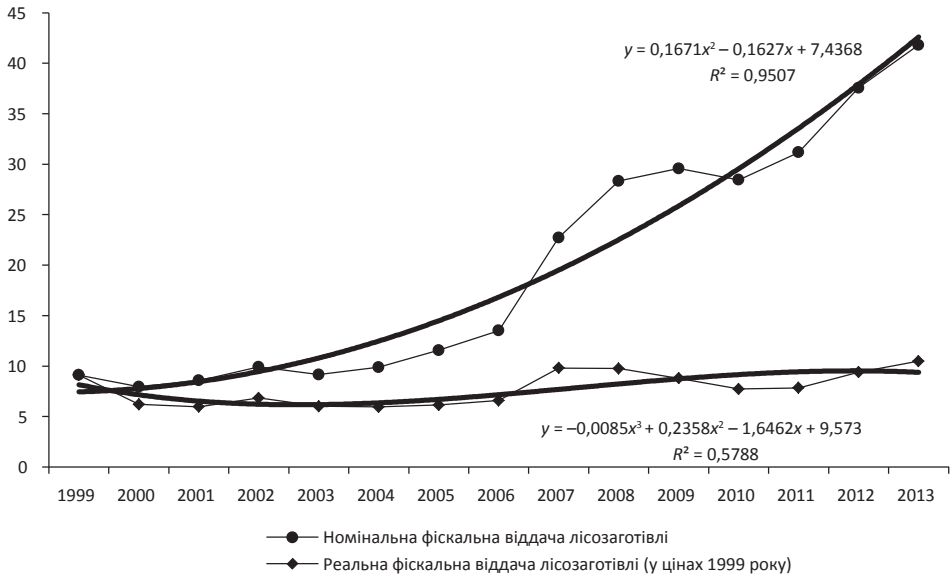
Детальніший аналіз динаміки частки збору за спеціальне лісокористування в обсязі продукції лісового господарства в Україні за 1999—2013 рр. (рис. 2) дає підстави стверджувати, що після 1999 р. окреслилася тенденція зниження цього показника: у 2013 р. він зменшився до 5,6 % порівняно з 8,5 % в 1999 р. Тобто зростання суми сплати збору відбувалося значно повільніше, ніж обсягів продукції лісового господарства. Як наслідок, у 2011—2013 рр. резерв сплати збору за спеціальне лісокористування (порівняно з показником навантаження 1999 р.) становив 185,7—212,9 млн грн, або 52,5—79,0 % суми фактичної сплати.

Проведені порівняльний аналіз та оцінка закономірності зміни номінальної й реальної фіскальної віддачі лісокористування в розрахунку на 1 м³ заготовленої деревини від рубок головного користування в Україні за 1999—2013 рр. (рис. 3) свідчать про стрімке збільшення номінального значення та

Джерело: побудовано авторами.

Рис. 2. Динаміка частки збору за спеціальне лісорозпорядження в обсязі продукції лісового господарства та резерви нарощення його надходжень до зведеного бюджету України за 1999—2013 рр., млн грн

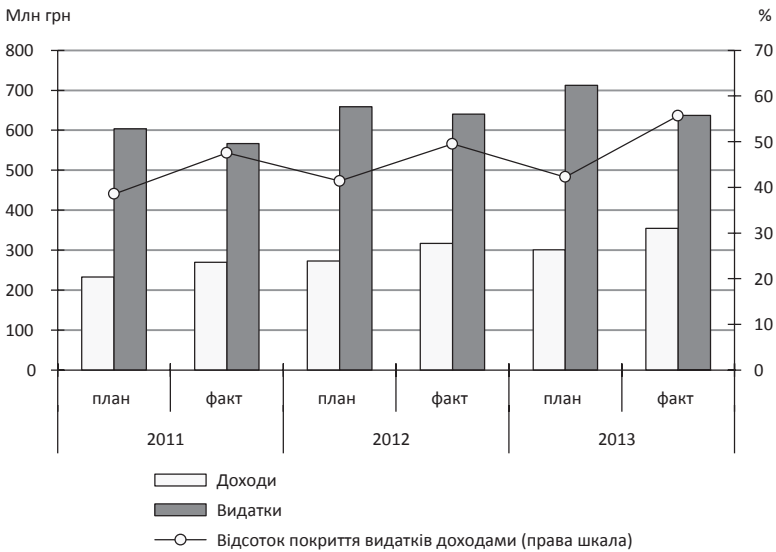

Джерело: побудовано авторами.

Рис. 3. Порівняльний аналіз та закономірності зміни номінальної й реальної фіскальної віддачі лісорозпорядчі в розрахунку на кубометр заготовленої деревини від рубок головного користування в Україні за 1999—2013 рр., грн/м³

незмінність величини реальної фіскальної віддачі, скоригованої на наростаючий індекс інфляції. Таким чином, підвищення ставок збору за спеціальне лісокористування не сприяло істотному збільшенню реальних надходжень до зведеного бюджету України. До речі, частка цього збору в загальних доходах зазначеного бюджету зменшилася з 0,14 % в 1999 р. до 0,08 % у 2013 р., тобто він не виконує повною мірою свою фіскальну функцію.

Подальший порівняльний аналіз планового й фактичного рівнів покриття видатків бюджету на лісове господарство доходами від сплати збору за спеціальне лісокористування в Україні протягом 2011—2013 рр. (рис. 4) показав, що цей збір є економічно не вигідним для держави, адже сума видатків зведеного бюджету України на розвиток лісового господарства є значно більшою, ніж надходження цього збору безпосередньо від використання лісу як відновлювального природного ресурсу. Отже, держава не отримує адекватної своїм вкладенням ренти за використання лісу.

Джерело: побудовано авторами.

Рис. 4. Порівняння планового й фактичного рівнів покриття видатків зведеного бюджету України на лісове господарство доходами від сплати збору за спеціальне лісокористування в Україні протягом 2011—2013 рр.

Утім, ситуація дещо поліпшується. Якщо у 2011 р. плановий відсоток покриття видатків доходами становив тільки 38,5 %, а фактичний — 47,5 %, то в 2013 р. за плану 42,2 % фактичне значення цього показника дорівнювало 55,7 %. Тобто лише у 2013 р. фактичний дефіцит надходжень цього збору становив 282,6 млн грн, а в 2012 р. — 323,2 млн грн.

Не є виходом із цієї ситуації механічне подвоєння ставок збору за спеціальне лісокористування, запроваджене з 1 січня 2014 р.: складна процедура його нарахування та відсутність незалежної системи контролю процесу не лише унеможливають адекватне збільшення бюджетних надходжень, а й підвищують ризики заниження бази оподаткування та стимулюватимуть зменшення реальної фіскальної віддачі зазначеного збору. На нашу думку, виходом із ситуації є розроблення прозорої та простої як для лісокористувачів, так і для контролюючих органів методики нарахування і сплати збору за спеціальне лісокористування. Наявні значні резерви для розширення бази оподаткування за рахунок заготівлі другорядних лісових матеріалів та побічних лісових користувань, а також корисних властивостей лісів. Також потребує вдосконалення система контролю цього процесу. Отже, постає потреба в розробленні дієвих заходів, спрямованих на досягнення економії бюджетних коштів та забезпечення самоопушності лісового господарства.

Згідно з внесеними до держбюджету-2014 змінами, згадане подвоєння ставок збору за спеціальне лісокористування сприятиме акумулюванню в державному бюджеті 193,3 млн грн, а в місцевих бюджетах — 259,4 млн грн, тобто загальна сума надходжень від збору становитиме 452,7 млн грн. Однак цієї суми не достатньо, щоби повністю профінансувати необхідні видатки на лісове господарство, які навіть після зменшення заплановані в розмірі 511,4 млн грн. Отже, плановий дефіцит коштів становитиме 58,7 млн грн.

У розробленому Кабінетом Міністрів України проекті Закону України “Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо бюджетної децентралізації)” з 2015 р. передбачено перерозподіл до місцевих бюджетів 80 % збору за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування, решта 20 % буде спрямовуватися до державного бюджету. Таким чином, місцеві бюджети акумулюють близько 341,8 млн грн цього збору, що на 82,4 млн, або 31,8 %, більше, ніж було заплановано на 2014 р.

Як запевняють розробники законопроекту, істотне збільшення ресурсу обласних бюджетів дасть змогу забезпечити фінансування видатків, пов'язаних із веденням лісового господарства в лісах державної форми власності. Очікувані видатки обласних бюджетів повинні становити понад 325 млн грн. Тобто у 2015 р. на місцеві бюджети може лягти додаткове навантаження щодо фінансування лісового господарства в розмірі понад 242,6 млн грн (325,0 — 82,4). У лісозабезпечених областях зони Полісся, Карпат і в ряді областей лісостепової зони проблем із фінансуванням лісового господарства не виникне, натомість не виключено, що в лісодефіцитних областях степової та лісостепової зон видатки потрібно буде здійснювати за рахунок інших статей доходів обласних бюджетів.

Щоправда, у вказаному законопроекті збір за спеціальне лісокористування (крім цього збору в частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування) запропоновано зараховувати до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а це важливо для забезпечення самодостатності сільських громад.

Отже, запропонована урядом схема децентралізації фінансових потоків у лісовому господарстві загалом не сприятиме додатковому наповненню місцевих бюджетів, оскільки передбачає тільки механічний міжбюджетний перерозподіл збору за спеціальне лісокористування, а це може призвести до того, що в лісодефіцитних регіонах України лісове господарство фінансуватиметься за залишковим принципом.

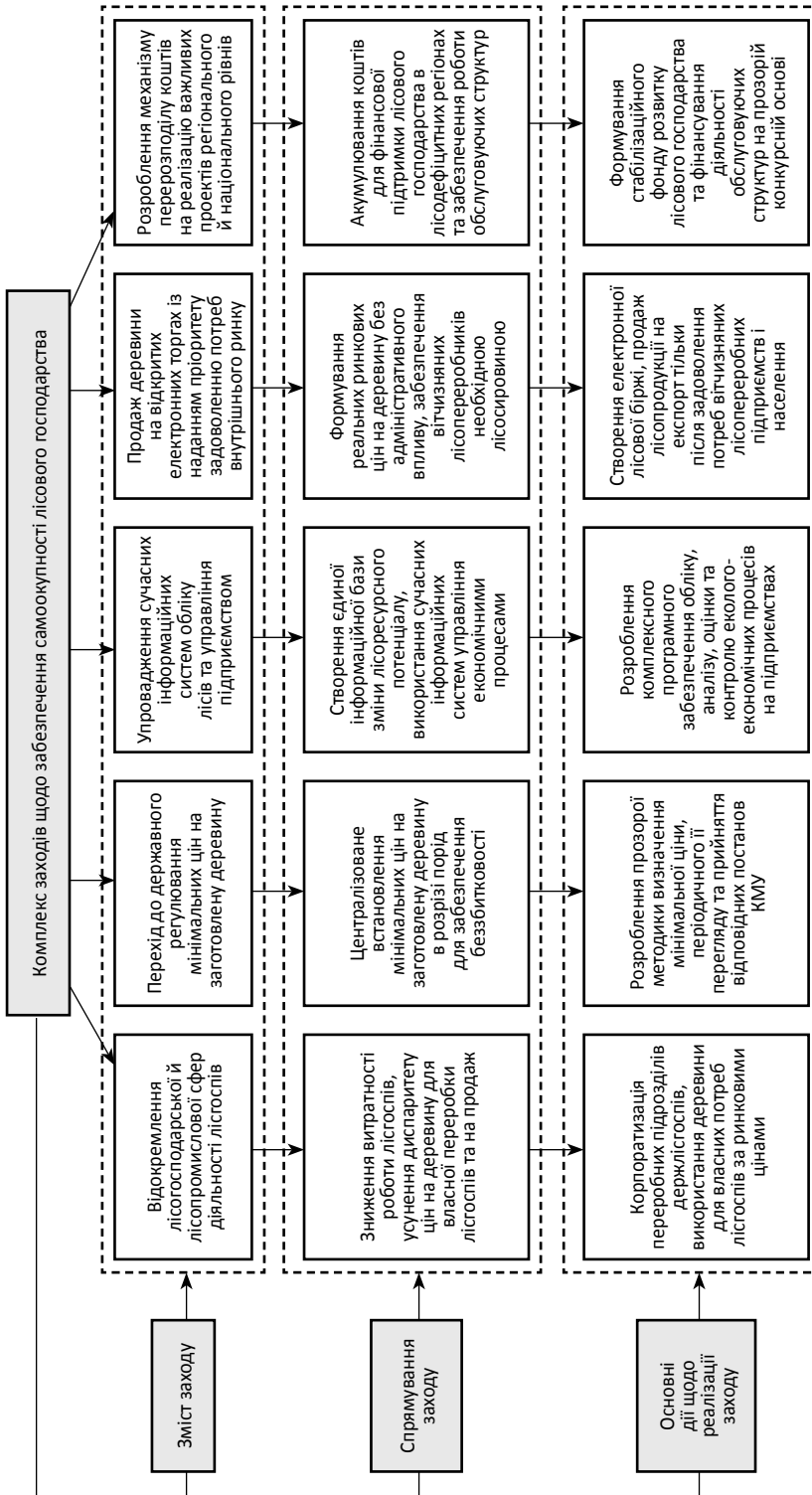
У контексті пропозицій стосовно трансформації системи державного й громадського управління лісовим і мисливським господарством України на рис. 5 наведено комплекс заходів щодо забезпечення самоокупності лісового господарства. Реалізація цих заходів сприятиме створенню умов для формування прозорого ринку лісосировини та лісопродукції, забезпеченню рівноправності всіх суб'єктів ринкових відносин, встановленню реальних ринкових цін, а також кращому задоволенню попиту вітчизняних деревообробної, целюлозно-паперової й лісохімічної промисловостей.

Велике значення для реалізації викладених ініціатив матиме консолідована позиція всіх зацікавлених у стабільному розвитку лісового сектору суб'єктів — лісозаготівельників, лісопереробників і представників відповідних центральних органів державної влади (Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства екології та природних ресурсів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України). З метою налагодження на постійній основі взаємовигідної співпраці представників цих сторін, пошуку компромісних рішень та стабілізації ситуації в лісовому секторі доцільно на національному й регіональному рівнях створити постійно діючі тристоронні ради з почерговим головуванням у них кожної зі сторін. У складі таких рад можуть бути створені незалежні допоміжні підрозділи з моніторингу лісового ринку, юридичної підтримки його суб'єктів, пошуку потенційних вітчизняних і зарубіжних інвесторів.

Вважаємо, що наявні та запропоновані в зазначеному законопроекті підходи щодо нарахування й міжбюджетного розподілу збору за спеціальне лісокористування загалом не розв'язують проблему забезпечення самоокупності лісового господарства та децентралізації бюджетної системи.

Варто зауважити, що в ряді європейських країн методика нарахування збору є прозорою й простою та не залежить від обсягів заготівлі деревини. Наприклад, у Словаччині лісокористувачі сплачують лише земельний податок, а для фінансування лісового господарства створено спеціальний державний фонд. Немає спеціального лісового податку й у Чехії — всі лісокористувачі в цій країні платять

Джерело: побудовано авторами.

Рис. 5. Комплекс заходів щодо забезпечення самоопитності лісового господарства

традиційні податки, як і інші суб'єкти господарювання. У Польщі лісовий податок нараховується залежно від площі основних лісоутворюючих порід (віком понад 40 років) та класу бонітету на підставі даних плану лісовпорядкування. Державний лісгосподарський холдинг має власний лісовий фонд розвитку, кошти якого перерозподіляються профільним міністерством на вирівнювання фінансових можливостей підприємств у окремих регіональних підрозділах.

Із метою забезпечення самоокупності лісового господарства в Україні після трансформації системи його управління пропонується (рис. 6):

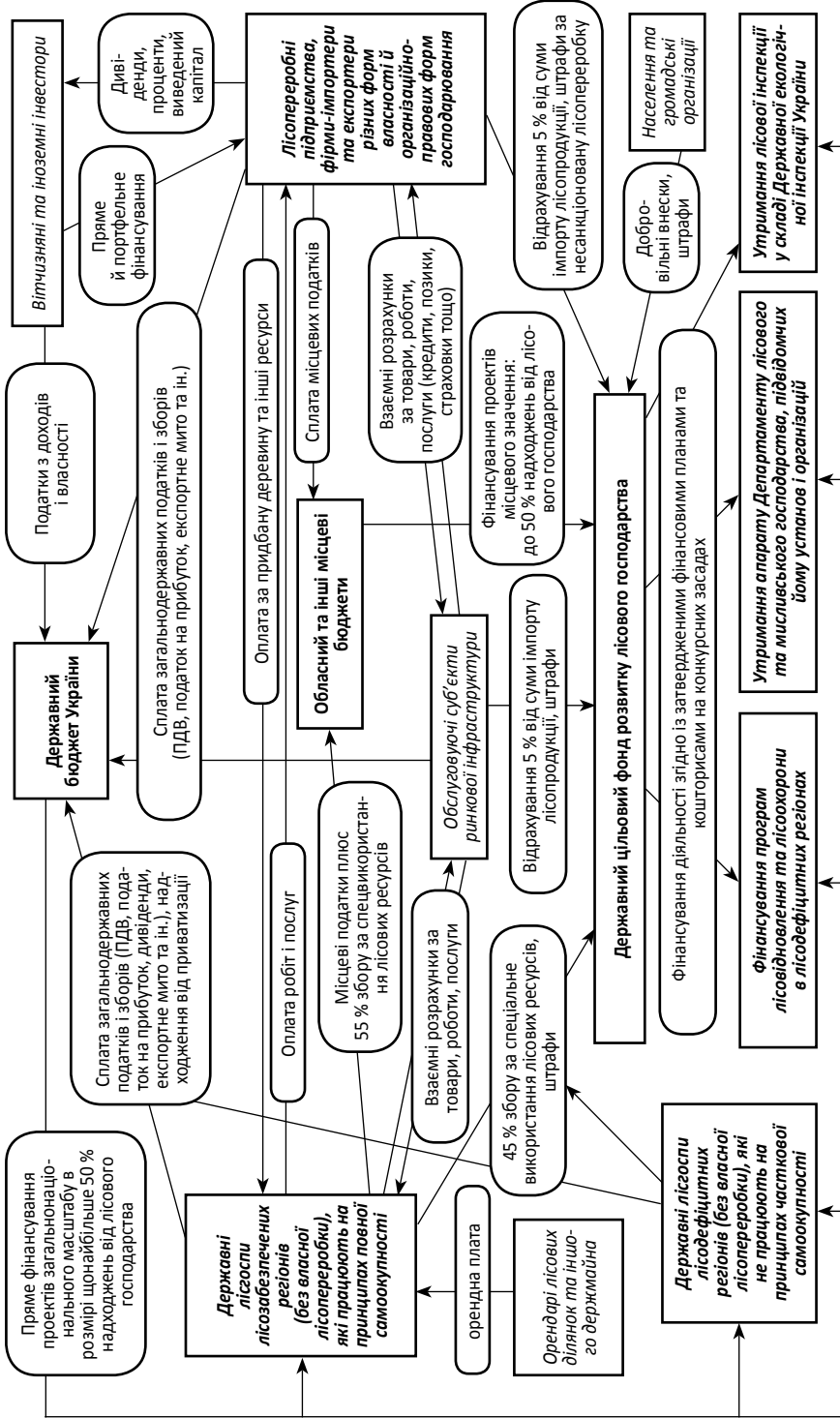
- Відмовитися від бюджетного фінансування та перейти до практики забезпечення повної самоокупності роботи державної акціонерної компанії (ДАК) “Ліси України” за рахунок надходжень від реалізації деревини та інших ресурсів лісу, а для вирівнювання фінансових можливостей підприємств доцільно також створити внутрішній фонд розвитку.

- Принципово змінити та значно спростити методику нарахування збору за спеціальне лісокористування, запозичивши досвід Польщі, що передбачає перехід від заготівельного (залежно від обсягу заготівлі) методу до ресурсного (залежно від наявного потенціалу). Це стимулюватиме територіальні громади організаційно й фінансово сприяти збільшенню площі земель лісового фонду, зокрема виділяти деградовані землі та неугіддя під заліснення. Оподатковуватимуться лісові ділянки з віком деревостанів понад 40 років; повністю або частково пропонується звільняти від нарахування збору відповідні ліси й ті, що перебувають у приватній власності. За основу для нарахування збору доцільно взяти дані лісовпорядкування щодо площі основних лісоутворюючих порід, класу бонітету, а за одиницю його нарахування з 1 га лісового фонду — певну частку середньої ціни проданого хвойного пиловника за попередній квартал, щоб загальна сума надходжень збору за рік була не меншою, ніж у попередні періоди.

- Створити Державний цільовий фонд розвитку лісового господарства з метою компенсації витрат на діяльність Департаменту лісового та мисливського господарства, котрий функціонуватиме у структурі Міністерства аграрної політики та продовольства України (його регіональних і районних підрозділів), організацій та установ наукового, проектно-вишукувального, лісовпорядкувального профілю, створення й діяльність у складі Державної екологічної інспекції підрозділу лісової інспекції, а також на реалізацію державних програм та надання допомоги лісокористувачам у лісодефіцитних регіонах, утримання мисливського господарства, реалізацію екологічних програм у лісах різних форм власності.

- Затвердити такий порядок перерозподілу надходжень збору за спеціальне використання лісових ресурсів:

- 55 % (понад 249 млн грн — рівень 2013 р.) — до місцевих бюджетів усіх рівнів;

Джерело: побудовано авторами.

Рис. 6. Схема руху фінансових потоків у лісовому секторі на засадах самоопитності

— 45 % (понад 203,7 млн грн) — до Державного цільового фонду розвитку лісового господарства з таким розподілом: 13 % (більш ніж 58,9 млн грн) — на утримання органів державної влади та спеціалізованих відомчих установ і організацій; 7 % — на утримання лісової інспекції у складі Державної екологічної інспекції України; 25 % (понад 113,2 млн грн) — на реалізацію програм лісовідновлення та лісоохорони в лісодефіцитних регіонах.

При цьому додатковими джерелами доходів Державного цільового фонду розвитку лісового господарства, які оцінюються в розмірі понад 50 млн грн на рік, можуть стати: відрахування 5 % від суми імпорту готової лісопродукції (крім новітнього обладнання й технологій); штрафи за несанкціоновану заготівлю, переробку, інше використання лісових ресурсів та мисливських тварин; добровільні внески фізичних і юридичних осіб, міжнародних організацій; відрахування з місцевих бюджетів для реалізації проектів місцевого значення; інші надходження.

Реалізація викладених пропозицій сприятиме не тільки значному спрощенню методики нарахування збору за спеціальне лісокористування за ресурсним підходом, а й зменшенню середньорічних витрат бюджету на розвиток лісового господарства щонайменше на 511,4 млн грн (уточнений план 2013 р.) за рахунок перенесення цих витрат на госпрозрахункову діяльність новоствореної ДАК “Ліси України”, що дасть змогу місцевим бюджетам зберегти понад 249 млн грн доходів від перерозподілу 55 % збору за спеціальне лісокористування. А новостворений Державний цільовий фонд розвитку лісового господарства, акумулювавши решту 45 % збору та залучивши кошти з інших джерел, забезпечить належне фінансування утримання державних інституцій і спеціалізованих галузевих установ, а також програм розширеного лісовідновлення й лісоохорони в лісодефіцитних регіонах.

Важливу роль у цих перетвореннях відіграватиме ДАК “Ліси України” та її регіональні дирекції й лісогосподарські підприємства, від ефективності діяльності котрих залежатиме фінансова самоокупність сфери лісового господарства, що безпосередньо залежить від середніх цін продажу деревини та інших ресурсів лісу на ринку. Тому держава, в разі несприятливої кон’юнктури ринку, повинна законодавчо передбачити право на встановлення мінімальних відпускних цін на деревину з метою забезпечення беззбитковості роботи ДАК “Ліси України”. Додаткові надходження до бюджету буде забезпечено також від приватизації лісопереробних майнових комплексів лісгоспів.

Список використаних джерел

1. Антоненко І. Лісоресурсний комплекс: проблеми та напрями розвитку / І. Антоненко // Економіст. — 2011. — № 4. — С. 56—58.
2. Василик Н. М. Механізм стимулювання комплексного використання лісоресурсного потенціалу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.06 “Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища” / Василик Наталія Михайлівна ; Луцьк. нац. техн. ун-т. — Луцьк, 2011. — 24 с.
3. Дейнека А. М. Лісове господарство: еколого-економічні засади розвитку : монографія / А. М. Дейнека. — К. : Знання, 2009. — 350 с.

4. Дяченко Я. Організація управління лісовим комплексом / Я. Дяченко // Економіка України. — 1995. — № 3. — С. 24—29.
5. Карпук А. І. Економічне регулювання лісокористування в ринкових умовах : монографія / А. І. Карпук. — Луцьк : Твердиня, 2012. — 492 с.
6. Коваль Я. В. Проблеми збалансованого лісокористування в системі сталого розвитку / Я. В. Коваль, В. С. Бондар, О. А. Голуб. — К. : Наук. світ, 2005. — 224 с.
7. Мішенін Є. В. Трансформація еколого-економічних основ відтворення лісових ресурсів / Є. В. Мішенін // Менеджмент природних ресурсів, екологічна і лісова політика. — 2004. — Вип. 14.2. — С. 66—71.
8. Синякевич І. Лісове господарство України в XXI ст.: сценарії розвитку / І. Синякевич, І. Соловій, А. Дейнека // Економіка України. — 2007. — № 9. — С. 72—81.
9. Фурдичко О. І. Лісове господарство України: перспективи, критерії та індикатори екологічно сталого ведення й управління / О. І. Фурдичко // Регіональна економіка. — 2003. — № 2. — С. 21—33.
10. Хвесик М. А. Комплексне використання лісоресурсного потенціалу: механізм стимулювання, інституціональне та інноваційне забезпечення : монографія / М. А. Хвесик, О. М. Шубалий, Н. М. Василик ; НАН України, ДУ “Ін-т економіки природокористування та сталого розвитку”. — К. : ДКС, 2011. — 497 с.

References

1. Antonenko, I. (2011). Lisoresourcesnyj kompleks: problemy ta napryamy rozvytku [Forest resources complex: problems and ways of development]. *Ekonomist* [Economist], 4, 56-58 [in Ukrainian].
2. Vasylyk, N. M. (2011). *Mekhanizm stymulyuvannya kompleksnoho vykorystannya lisoresourcesnoho potencialu* [The mechanism of stimulation of the integrated use of forest resources potential] (Unpublished master's thesis). Lucz'kyj nacional'nyj tekhnichnyj universytet, Lucz'k [in Ukrainian].
3. Dejneka, A. M. (2009). *Lisove hospodarstvo: ekoloho-ekonomichni zasady rozvytku* [Forestry: ecological and economic principles of development]. Kyiv: Znannya [in Ukrainian].
4. Dyachenko, Ya. (1995). Orhanizaciya upravlinnya lisovym kompleksom [The management organization of forest complex]. *Ekonomika Ukrayiny* [Economy of Ukraine], 3, 24-29 [in Ukrainian].
5. Karpuk, A. I. (2012). *Ekonomichne rehulyuvannya lisokorystuvannya v rynkovykh umovakh* [Economic regulation of forest use in market conditions]. Lucz'k: Tverdynya [in Ukrainian].
6. Koval', Ya. V., Bondar, V. S., & Holub, O. A. (2005). *Problemy zbalansovanoho lisokorystuvannya v systemi staloho rozvytku* [Problems of balanced forest management system for sustainable development]. Kyiv: Naukovy svit [in Ukrainian].
7. Mishenin, Ye. V. (2004). Transformaciya ekoloho-ekonomichnykh osnov vidtvorennya lisovykh resursiv [Transformation of the ecological and economic bases of reproduction of forest resources]. *Menedzhment pryrodnykh resursiv, ekolohichna i lisova polityka* [Management of natural resources, environmental and forest policy], 14.2, 66-71 [in Ukrainian].
8. Synyakevych, I., Solovij, I., & Dejneka, A. (2007). Lisove hospodarstvo Ukrayiny v XXI st.: scenariyi rozvytku [Forestry of Ukraine in the XXI century: scenarios of development]. *Ekonomika Ukrayiny* [Economy of Ukraine], 9, 72-81 [in Ukrainian].
9. Furdychko, O. I. (2003). Lisove hospodarstvo Ukrayiny: perspektyvy, kryteriyi ta indykatory ekolohichno staloho vedennya j upravlinnya [Forestry of Ukraine: prospects, criteria and indicators ecologically sustainable management]. *Rehional'na ekonomika* [Regional Economy], 2, 21-33 [in Ukrainian].
10. Khvesyk, M. A., Shubalyj, O. M., & Vasylyk, N. M. (2011). *Kompleksne vykorystannya lisoresourcesnoho potencialu: mekhanizm stymulyuvannya, instytucional'ne ta innovacijne zabezpechennya* [Integrated use of forest resources potential: stimulation mechanism, institutional and innovative providing]. Kyiv: DKS [in Ukrainian].